

KÖNYVISMERTETÉS

BARTHA DÉNES (szerk.): *Magyarország ritka fa- és cserjefajainak atlasza*
Kossuth Természettár. Kossuth Kiadó, Budapest, 2012, 352 oldal. ISBN 978-963-09-7052-5

A monográfia hazánk ritkán előforduló, vagy sajnos már kiveszett cserjéinek fajait és kistajait 29 szerzőtől és 22 illusztrátortól származó 49 fejezetben tárgyalja. A szerkesztő-író és munkatársai több mint másfélszáz további hazai és külföldi szakember segítségére számíthatnak e nemcsak szakmai, de könyvészeti szempontból is elismerésre méltó remekmű megvalósításában. Az olvasó gyakorlatilag a dendrológia igényes kivitelezésű, meghatározó művét tartja a kezében, amely a szerkesztő és egyben fő szerző, Bartha Dénes soproni botanikus professzor eddigi csúcsteljesítménye. Az ismertetésre kerülő mű előzményei között tarthatjuk számon a szerző – szerteágazó közleményei (pl. Erdészeti Lapok, Az Erdő) mellett – a Tilia sorozatot, az erdőrezervátumok, az erdők természetvédelmi kezelése, a nevezetes fák leltára, stb. témájú köteteit.

A tárgyalt fajokat egy tudománytörténeti bevezető szakasz után a következő szempontok (alcímek) szerint jellemzi: rendszertani helyzet, morfológiai leírás, változatosság, szaporodásbiológia és fejlődési ritmus, elterjedési terület, hazai előfordulás, termőhelyi igények, természetvédelmi vonatkozások, irodalom. Nagy teljesítmény, hogy a szerzők munkája nem csak formai, de szerkezeti és tartalmi szempontból is következetesen össze lett hangolva. A művészi értékű, szakmai szempontból kifogástalan fénykép illusztrációk megfelelően alátámasztják a vonatkozó szakaszokban foglalt, önmagukban is pontos leírásokat. A faj felfedezésével, mibenlétének megfjtésével, tudományos és magyar elnevezésének kérdéseivel foglalkozik a bevezetés. A legtöbb esetben tudománytörténeti szempontból értékes dokumentum reprodukciója kapcsolódik hozzá. Szinte gondolatlan folytatásként követi a korszerű rendszertani jellemzés, és mindkettőnek különös értéke, hogy a gazdag forrásanyagot a tisztánlátás érdekében kritikusan tárgyalja, és megfelelően alátámasztja az alakkörök változatosságának tárgyalását. Ehhez hozzájárul még a modern terminológiát alkalmazó, az egyes taxonok speciális és gyakorlati (kertészeti, erdészeti) szakkifejezéseivel gazdagított, súlyozottan külső alaktani (morfológiai) leírás. Természetvédelmi értékelés szempontból fontos a fajok „világhelyzetét” bemutató areálgeográfiai képhez igazodva a hazai állományok alapos és korrekt ökológiai, fenológiai, biológiai, populáció-dinamikai jellemzése. A veszélyeztetettség megállapításánál kitekintéssel van legalább a környező államokra, s a hazai státuszt a hazai Vörös Könyv és vörös listák, a védett és fokozottan védett fajok jegyzéke alapján adja meg. A veszélyeztető tényezők ismertetésére jellemző a történelmi szemlélet, a természetes eredetű és emberi tudatlanságból, véletlen és szándékos tevékenységből, pl. hasznosításból vagy egyéb gazdasági célú megfontolásból fakadó, genetikai erózióra, kapcsolt növény-, állat- és alacsonyabbrendű fajokra vonatkozó ismeretek széles körű, alapos tárgyalása.

Összegezve, a mű hazánk ritka fa- és cserje-taxonjainak körében cím szerint 44 fajt, 12 nemzetséget és három gyakorlati csoportot mutat be, és függelékként tartalmazza

- a hazánkban előforduló fás szárú fajok rendszertani besorolását Borhidi (2008) molekuláris genetika eredményeit figyelembe vevő növényrendszertana alapján,
- az őshonos, gyakrabban ültetett, elvadult fa- és cserjefajaink, törpe- és félcserjéink, fás liánjaink, epifitonjaink jegyzékét,
- ritkuló dendrotaxonjainkat, valamint
- az aktorok rövid bemutatását.

A könyv különösen hasznos az egyetemi oktatás, elméleti és gyakorlati továbbképzés különböző szintjein, a természetvédelmi és gazdálkodási gyakorlat mindennapjaiban; valamint a könyvtárak, a könyv- és természet-szerető emberek könyvespolcainak elmaradhatatlan értékörző darabja lesz. Művelődéstörténeti értékét növelik az egyes fejezetekhez válogatott életbölcességek, a tudomány, a szépirodalom és a történelem jeleseitől származó idézetek.

SZABÓ ISTVÁN